

Alexandru ZOSIM,
 doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei "Științe penale"
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ASPECTE ALE PERFECTIONĂRII LEGISLAȚIEI NAȚIONALE REFERITOARE LA PEDEAPSA PENALĂ AMENDA CERCETATĂ ÎN CALITATE DE ALTERNATIVĂ A DETENȚIUNII PENITENCIARE

Rezumat

În această lucrare au fost analizate conceptul și natura juridică a amenzii penale. Analiza legislațiilor și practicilor juridice ale statelor străine, cum ar fi Spania, Italia, Franța și, de asemenea, ale Republicii Moldova, realizate în cadrul acestei investigații, demonstrează că în țara noastră nu există o bază legală pentru reducerea eficienței a aplicării detențiunii penitenciare. În acest temei, autorul înaintează propuneri concrete pentru perfecționarea legislației penale și execuțional-penale naționale.

Această cercetare vine să contribuie la o utilizare mai largă a respectivelor alternative ale detențiunii penitenciare.

Cuvinte-cheie: amendă, pedeapsă penală, penalizare, alternativă a detențiunii penitenciare, măsuri comunitare, pedeapsă de substituție, regim de executare al pedepsei.

Summary

In this work has been analyzed concept and the legal nature of criminal penalty. The analysis of the legislations and legal practices of foreign countries such as Germany, Austria, France, and also Moldova Republic, made during research demonstrated that in our country doesn't exist yet effective legal base for the reducing penitentiary imprisonment. On this basis the author are marking concrete proposals for national criminal and criminal-executive legislations.

This investigation will contributed of the large utilization of this alternative of penitentiary detention.

Keywords: criminal penalty, criminal punishment, penalty, alternative to detention prisons, Community measures, punishment substitution, enforcement of the sentence.

Introducere. Amendă penală este una dintre cele mai răspândite pedepse penale și nu rareori poate fi aplicată în calitate de măsură de sine stătătoare nu doar pentru săvârșirea infracțiunilor cu o gravitate redusă, dar și pentru comiterea unor fapte destul de serioase.

Amenda reprezintă o pedeapsă la fel de veche ca și privațiunea de libertate. Respectiv ea reprezintă prima și cea mai des utilizată alternativă a detențiunii penitenciare.

În prezent Codul penal al Republicii Moldova prevede amendă în calitate de sancțiune pentru mai mult de 2/3 din numărul total al faptelor social periculoase recunoscute de legiuitor drept infracțiuni. Iar dacă analizăm ponderea acestor articole fără a lua în considerare capitolul consacrat infracțiunilor militare (în care din considerente destul de clare nu se prevede nici o sancțiune cu amendă), atunci ea va crește și mai mult. Deci nu mai puțin decât pentru 2/3 de infracțiuni pedepsite de prezentul Cod penal poate fi fixată pedeapsa amenzii. Anual în medie 20% dintre infractori sunt condamnați la această pedeapsă.

Aplicarea pedepsei bazată pe principiul

legalității, democratismului și umanismului trebuie realizată astfel încât ea să-și atingă scopurile prin intermediul economiei maxime a mijloacelor represiunii penale. Prin aceasta se explică lărgirea sferei de aplicare a amenzii. Dar contribuie oare amendă în această formă în care ea este prevăzută în Codul penal în vigoare la realizarea scopurilor pedepsei? Este ea oare o alternativă eficientă a privațiunii de libertate? Corespunde ea oare principiului echității aplicării pedepsei?

Este evident că perioada reformelor prin care trece Republica Moldova pe calea integrării europene necesită inclusiv soluționarea acestor chestiuni de ordin juridic. Aparte evidențiem problema modificării legislației referitoare la amendă în direcția aplicării mai efective a ei în calitate de alternativă a pedepsei închisorii.

Conținut de bază. Legea penală definește amendă penală în alin. (1) al art. 64 al CP al RM [2] ca fiind o sancțiune pecuniară ce se aplică de instanța de judecată în cazurile și în limitele prevăzute de prezentul cod.

Savantul francez Rassat M.-L. apreciază

amenda ca o formă privilegiată a sancțiunii penale, căci ea prezintă enorme avantaje, în timp ce inconvenientele sale sunt minore:

Amenda nu este dăunătoare precum sunt pedepsele privative de libertate, mai ales acele de scurtă durată, în locul cărora se sugerează să fie utilizată.

Ea este intimidatoare pentru toți, poate fi ușor determinată și fixată.

Ea este recomandată în cazurile criminalității cu scop de profit.

Ea este intimidatoare chiar și atunci, când efectul intimidator al închisorii slăbește în privința anumitor categorii de delincvenți obișnuiți cu penitenciarul.

Ea poate fi ușor modificată, ținând cont de caracteristicile fiecărui infractor.

Ea este economică pentru stat, căruia ea îi aduce venit și nu-l costă nimic [9, p. 539-540].

Istoria legislației ilustrează preocupările autorilor codurilor penale de a adapta, cât de fin posibil, cuantumul amenzii la posibilitățile economice ale infractorilor, luând în considerare și îmbogățirea lor de pe urma infracțiunii [8, p. 580]. Factorul dat a determinat elaborarea mai multor tehnici de stabilire a amenzii. Francezul Pradel J. deosebește trei: amenda în formă ordinară, amenda în taxe zilnice și amenda proporțională [8, p. 580-583]. Îi susținem pe acei specialiști care afirmă că amenda patrimonială creată de către legiuitorul RFG reprezenta o nouă formă a acestei pedepse. În plus la acestea, nu este clară natura juridică a muncii corecționale, care o perioadă îndelungată de timp a servit drept una dintre principalele alternative ale detențiunii penitenciare în Moldova și în general în URSS și este considerată de unii autori drept o formă complicată a amenzii.

Evident, în Republica Moldova se aplica tehnica amenzii în formă ordinară. Acest sistem de fixare a amenzii este cel mai vechi.

În țările de peste hotare s-au elaborat noi forme de calculare a amenzii: amenda în taxe zilnice în Suedia, Franța, Austria și amenda patrimonială în Germania. Noua legislație a țărilor de peste hotare merge pe calea introducerii anumitor înlesniri referitoare la achitarea amenzii: în rate, posibilitatea liberării de o parte a amenzii în cazul atitudinii conștiin-

cioase etc. Însă practic în toate țările se admite înlocuirea amenzii cu detențiune penitenciară în caz de neachitare.

Sub influența acestor practici și legiuitorul Republicii Moldova în anul 2013 a elaborat o lege penală prin care a permis achitarea amenzii în rate timp de până la 5 ani [5], iar în 2014 printr-o altă lege a prescris că în cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, condamnatul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită dacă o plătește în cel mult 72 de ore din momentul în care hotărârea devine executorie [6].

În Germania amenda pecuniară este a doua modalitate de bază a pedepsei penale. Novelele CP din 1975 legate de amendă, și anume lărgirea bruscă a aplicării lor (sunt incluse în mai mult de 200 de paragrafe ale Părții Speciale a CP), precum și acceptarea sistemului scandinav al calculării lor în taxe zilnice, juriștii germani le consideră drept cele mai principale reușite ale CP. Acestea, în opinia lor, simbolizează liberalizarea și democratizarea dreptului penal al RFG în direcția unei mai mari echități și egalități în fața legii penale [11, p. 117].

Amenda deci se calculează în taxe zilnice. Cantitatea minimală de taxe zilnice constituie cinci taxe, iar maximală 360 de taxe, dacă legea nu prevede altceva. Mărimea unei taxe zilnice este individuală în fiecare caz concret, căci judecătoria o determină, luând în considerare starea materială și personală a persoanei. Judecătoria, de regulă, reiese din venitul zilnic net, pe care îl are sau îl poate avea în medie persoana [1, § 40, alin. (2)]. Se iau în considerare și veniturile persoanei, și patrimoniul său și alte surse de existență.

Cu toate acestea, nu toți savanții germani au apreciat noul sistem al calculării amenzilor drept o umanizare și liberalizare a CP [7, p. 9]. În practică aplicarea noului sistem al amenzilor a creat mari greutăți din cauza relativității criteriului „veniturile” infractorului [11, p. 121]. Cu problema dată s-au confruntat toate țările, care au acceptat sistemul scandinav al amenzilor.

Amenda patrimonială (Vermögensstrafe) a fost creată prin Legea cu privire la lupta cu comercializarea ilegală a substanțelor narcotice și alte forme de manifestare a criminalității organizate din 15.07.1992. În prezent legiuitorul german a renunțat la această pe-

deapsă, însă apreciem drept pozitivă existența acesteia în activitatea de recuperare a veniturilor obținute ilegal.

Scopul de bază al legislatorului, care a introdus norma despre amenda patrimonială în C. P. al Germaniei, era de a acorda o posibilitate mai mare de a ridica venitul ilegal obținut în urma activității infracționale a criminalității organizate, în același rând legate și de comercializarea substanțelor narcotice și de a evita reinvestirea mijloacelor bănești în sfera criminalității organizate. Legislatorul Germaniei a urmărit și scopul de a lipsi persoana de mijloacele materiale necesare pentru continuarea activității criminale după ispășirea detențiunii penitenciare.

După introducerea acestei novații în CP al Germaniei, a fost expus punctul de vedere precum că la baza amenzii patrimoniale se afla o concepție dublă. Pe de o parte amenda trebuia să reprezinte o modalitate specifică a pedepsei complementare și să corespundă principiului vinovăției. Pe de altă parte amenda patrimonială trebuia să urmărească un scop independent de vinovăție, care consta în lipsirea persoanei de mijloacele necesare pentru crearea sau conservarea organizației bazate pe activitate criminală [4, § 43 a].

În pofida unei astfel de naturi juridice duble a amenzii patrimoniale, scopul menționat mai sus poate fi considerat un motiv important de care s-a condus legislatorul introducând § 43 a în CP al Germaniei.

Pentru moment în doctrina penală a Germaniei tot mai des se expune părerea că amenda patrimonială reprezintă doar o nouă modalitate a amenzii bănești [10].

Amenda patrimonială se aplica alături de detențiunea penitenciară pe viață sau de pedeapsa închisorii nu mai mică de doi ani.

Conform CP al Germaniei, amenda patrimonială se aplica doar pentru săvârșirea faptelor determinate de către normele Părții Speciale a Codului penal și pentru infracțiunile grave comise de către bandă în domeniul criminalității organizate, în același rând legate de substanțele narcotice. De aceea la cererea legislatorului german amenda patrimonială se pronunța, dacă autorul acțiunii, fiind membru al unei bande, care s-a organizat pentru săvâr-

șirea mai multor infracțiuni de genul: falsificarea banilor; falsificarea cardurilor de plată; cazuri calificate de trafic de persoane; furt, comis de bandă; tănuirea averii căpătate pe cale infracțională, comisă de bandă în formă de îndeletnicire; spălarea banilor; organizarea jocurilor de hazard interzise etc.

Disponerea normei date între amenda bănească și interzicerea conducerii mijlocului de transport ilustrează faptul, că după părerea legislatorului german, amenda patrimonială trebuia să devină al treilea tip de pedeapsă penală de bază alături de amenda bănească și detențiunea penitenciară. După cum s-a menționat, legislatorul îi atribuia un caracter de pedeapsă deosebită.

Deosebirea de bază între amenda patrimonială și amenda bănească consta în aceea că amenda patrimonială nu se calcula în taxe zilnice. Ea consta în achitarea în favoarea statului a unei anumite sume bănești stabilite de către judecătoria. Determinând mărimea amenzii patrimoniale, judecătoria reieșea în primul rând din costul averii vinovatului. De aceea mărimea superioară a amenzii patrimoniale era limitată doar de costul averii persoanei, care a comis infracțiunea. Prin noțiunea de avere în contextul dat se înțelegea suma tuturor veniturilor economice ale persoanei minus obligațiile vinovatului [3, § 43 a]. Anume în relevarea averii și stabilirea apartenenței ei consta una dintre cele mai grele de dovedit sarcini. De aceea aplicarea pedepsei în forma amenzii patrimoniale practic nu se efectua de către judecătorii din Germania.

Limita de jos a amenzii patrimoniale nu era determinată în genere, însă la aplicarea acestei pedepse judecătoria putea să nu ia în considerare averea, care are o valoare neînsemnată.

În legătură cu faptul că amenda patrimonială în raport cu detențiunea penitenciară era o pedeapsă complementară, ea la fel se aplica în strictă corespundere cu principiul vinovăției și nu înseamnă lărgirea limitelor pedepsei penale. Privațiunea de libertate și amenda patrimonială trebuiau aplicate în strictă corespundere a limitelor pedepselor corespunzătoare, completându-se una pe alta. Iar termenul detențiunii penitenciare, obținut în urma înlocuirii amen-

zii patrimoniale, ce nu poate fi ridicată [1, § 43 a, alin. (3), nu putea depăși limita superioară a pedepsei corespunzătoare.

Alin. (3) § 43 a al CP al RFG [1] prevedea aplicarea privațiunii de libertate la înlocuirea amenzii patrimoniale în caz de imposibilitate a achitării ei. În acest caz pedeapsa închisorii se pronunța pe o perioadă de la o lună până la doi ani.

Norma cu privire la amenda patrimonială era o normă dispozitivă și nu era un supliment obligatoriu în raport cu privațiunea de libertate. A aplica sau a nu aplica amenda patrimonială judecătoria decidea la latitudinea sa în fiecare caz concret, conducându-se de prevederile § 43 a [1].

Dacă în conformitate cu principiul oportunității pedepsei se lua decizia de a aplica amenda bănească, atunci nu se admitea pronunțarea concomitentă a pedepsei în forma amenzii patrimoniale. Astfel de cumul era imposibil.

La prima privire poate să pară, că norma despre amenda patrimonială se intersecta cu prevederile CP al RFG [1] cu privire la confiscare. În cap. 7 al secțiunii 3 a Părții Generale a CP al RFG este prevăzută confiscarea averii și ridicarea obiectelor activității infracționale [1]. Legea cu privire la lupta cu comercializarea ilegală a substanțelor narcotice și alte forme de manifestare a criminalității organizate din 15.07.1992 a lărgit considerabil prevederile despre confiscarea averii. În timpul prezent așa-numita simpla confiscare (§ 73) se pronunță pentru săvârșirea faptei infracționale, „dacă autorul sau alt participant (instigatorul și complicele) au obținut un oarecare venit de la fapta sau din fapta”. Spre deosebire de aceasta, norma despre confiscarea lărgită (§ 73 d) stabilește că obiectele autorului sau altui participant (instigatorul și complicele) se confiscă și atunci când „circumstanțele mărturisesc despre aceea că aceste obiecte au fost obținute pentru săvârșirea faptei ilegale sau în rezultatul ei”. Confiscarea lărgită se aplică chiar și atunci „când obiectul nu aparținea și nu se afla în dispoziția autorului sau altui participant (instigatorul și complicele) doar de aceea că el obținut de către persoană pentru săvârșirea unei fapte ilegale sau în rezultatul ei”.

Concluzii. În concluzie, apreciem că

perfecționarea prevederilor legislației penale în vigoare referitoare la aplicarea amenzii cere rezolvarea următoarelor probleme:

Introducerea sistemului taxelor zilnice de calculare a amenzii în scopul asigurării principiului echității aplicării ei.

Introducerea amenzii patrimoniale pentru un cerc concret de infracțiuni caracterizate prin latentitate înaltă și venituri criminale mari.

Modificarea Codului de executare al RM în vederea asigurării funcționării sistemului taxelor zilnice și amenzii patrimoniale.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Federale Germane din 15.05.1871, în redacția din 1987 // <http://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt;sessionid=1q7vq0b5e2pfejov8we8xspp?0> (accesat la 28.11.2015).
2. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009;
3. H. Troendle/T. Fischer. Strafgesetzbuch und Nebengesetze . 49. Auflage. Muenchen. 1999;
4. Lackner K., Strafgesetzbuch. 20. Auflage, Muenchen, 1993;
5. Lege nr. 326 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative // Monitorul Oficial nr. 47-48 din 25.02.2014;
6. Lege nr. 82 din 29.05.2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative // Monitorul Oficial nr. 319-324 din 24.10.2014;
7. Naucke W. Tendenzen in Strafrechtsentwicklung. Karsbruhe. 1975;
8. Pradel J. Droit pénal comparé. Paris: édition Dalloz. 1995;
9. Rassat M.-L. Droit pénal général. PUF. Paris. 1987;
10. Strafgesetzbuch. 33. Auflage. Muenchen, 1999;
11. Кузнецова Н., Вельцель Л. Уголовное право ФРГ. Москва: издательство Московского Университета. 1980.